
İNCELEMELER

TÜRKİYE VE AVRUPA KONSEYİ

Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ *

Türkiye Avrupa'nın en kapsamlı kuruluşu olan Avrupa Konseyi'ne 1949 yılında, kuruluş aşamasında üye olmuştur. Türkiye'nin bu yöndeki kararı Avrupa Konseyi'nin temel ilkelerini oluşturan hukukun üstünlüğü, çoğulcu demokrasi, insan haklarına saygı gibi değer ve ülkelere bağlılığının doğal bir sonucu olduğu kadar, Cumhuriyetin kuruluş umdeleri ve Atatürk devrimlerinin bir sonucuydu. Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmakta olan ve özgür, demokratik idealler etrafında birleşmekte olan Avrupa'nın ilk kilometre taşını oluşturan bu kuruluşa kayıtsız kalması düşünülemezdi. Avrupa Konseyi'nin kurucu üyeleri arasında yer alan Türkiye, kuruluşundan beri Konseyin her alandaki çalışmalarına katılmakta, bu kuruluş temellerindeki çağdaş değerlere en yüksek önemi atfetmektedir. Konseye üyeliğimiz Türk insanının temel değerlerinde mündemiç özgürlüğe, çoğulcu demokrosiye, hukukun üstünlüğüne ve insanın saygınlığına inancın ülkede pekiştirilmesine de yardımcı olmuştur.

Hızlı bir gelime sürecinde hızlı değişiklikler geçiren, toplumun hızla modernleştiği süreç içinde, sanayileşmenin ve şehirleşmenin yarattığı sorunlar sonucu, 1980 yılında, ekonomik bunalımlar ve siyasi istikrarsızlıkların yaşandığı ve parlamenter sistemin askıya alındığı zor dönem boyunca dahi, Türkiye, Konsey ile açık bir diyalog sürdürmüştür. Türk toplumunun demokratik parlamenter sistemi yaşatmak konusundaki kararlılığı ve insan haklarıyla temel özgürlüklere dayalı bir toplumun faziletlerine beslediği güçlü inanç, hiç kuşkusuz, Konsey ile diyalogunu sürdürmesine hep yardımcı olmuştur. Türk parlamenterlerinin kısa bir dönem sora

(*) I.Ü. Hukuk Fakültesi emekli öğretim üyesi.

Avrupa Konseyi, Türkiye'nin bu güçlükleri kısa sürede atlattığını, bunalımları olumlu yöne çevirdiğini, güvenlik ve insan hakları, modernizasyon ve demokrasi arasındaki dengeyi kurduğunu, çoğulcu demokratik sistemi koruduğunu görmüştür.

Avrupa Konseyi çerçevesinde imzaya açılmış olan 135 Avrupa Sözleşmesi, insan haklarından kamu sağlığına, kültürden eğitime, ekolojiden enformasyon konularına uzanan çok çeşitli konularda Avrupa'da hukuki ahengi sağlamaktadır. Bu sözleşmelerin sağladığı standard, birçok ülke için çağdaş örnekler teşkil etmektedir. Türkiye yaratılan bu Avrupa hukuk sahası içinde yerini almıştır. Halen Türkiye tarafından bu sözleşmelerin 90 adedi imzalanmış, imzalananların 60 adedi onaylanmış bulunmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı ertesinde insan hakları ve özgürlüklere saygı temeli üzerinde kurulan Avrupa Konseyi bu çerçevede üç temel belge ortaya çıkartmıştır. Bunlardan birincisi, 1953'te yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesidir. Bu sözleşme insan haklarının korunması amacıyla bireysel başvurulara imkan veren ve haklı görülen başvuruları devletler nezdinde kovuşturan bir mekanizmayı ve bu amaçla Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'yla Avrupa İnsan Hakları Divanı'nı kurmuştur. Türkiye, bu Sözleşmeyi 4 Kasım 1950'de imzalamış, 1954 yılında onaylamıştır. Sözleşmenin 25nci maddesi Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru yapılması hakkını tanımakta, 46ncı madde ise Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nda çözümlenemeyen sorunların Avrupa İnsan Hakları Divanı'na götürülerek burada karara bağlanmasını öngörmektedir. Türkiye 25nci maddede öngörülen bireysel başvuru hakkını 28 Ocak 1987'de, Divanın zorunlu yetkisini öngören 46ncı maddeyi ise 8 Ocak 1990 tarihinde kabul ederek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesindeki bu mekanizmaya tam anlamıyla katılmıştır. Söz konusu haklar böylece tüm üyelerce kendi vatandaşlarına tanınmış bulunmaktadır.

Avrupa Konseyinin insan haklarıyla ilgili olarak ortaya çıkan son bir temel belge 1989'dan bu yana yürürlükte olan İşkence ve Gayriinsani veya Küçük Düşürücü Ceza ya da Muamelenin Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesidir. İşkenceyle mücadeleyle azimli bulunan Türkiye, bu sözleşmeye taraftır.

Avrupa Konseyinin temel haklarla ilgili temel sözleşmelerinden üçüncüsü, Avrupa Sosyal Şartı'dır. Bu belge çalışma hayatına ilişkin hakları ve ilkeleri düzenleyen bir sözleşmedir. Türkiye bu sözleşmeyi 1961 yılında imzalamış, 24 Aralık 1989 tarihinde onaylamıştır.

Avrupa Konseyi'nin diğer bir temel belgesi olan Avrupa Kültür Sözleşmesi'ni Türkiye 1957 yılında onaylamıştır. Avrupa kültür mirasının ve kültür kimliğinin gelişmesine ve bu amaçla işbirliğine zemin hazırlayan bu Sözleşme çerçevesindeki bütün faaliyetlere Türkiye aktif olarak katılmakta ve katkıda bulunmaktadır.

Jeostratejik konumu dolayısıyla, Doğu ile Batı arasında bir iletişim rolü oynayan Anadolu Yarımadası, tarih boyunca, savaşan orduların ve ticaret kervanlarının geçiş yeri olmaktan öteye fikirlerin, kültürlerin ve dinlerin kaynaşma noktasını ve iletişim odağını teşkil etmiştir. Böylece, Türkler bir yandan Avrupa'dan kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda yararlanırken, bir yandan da Avrupa'da uygarlığın biçimlenmesinde rol oynamışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bakış açısından "batı" kavramı coğrafi tanımlamalarla sınırlı değildir. Bu kavram bizce çağdaş düşünceleri, özgürlük, demokrasi ve insan haklarına saygı üzerine kurulmuş bir yaşam tarzının ifadesidir. Ülkede bu anlayış hakim olduğu içindir ki, Avrupa Konseyi'nde demokratik mazisi nispeten kısa olmakla birlikte, Türkiye'de çoğulcu siyasi sistem kısa zamanda ve tüm bunalmaları aşarak yerleşmiş ve kök salmıştır.

Laiklik, Cumhuriyetin siyasi sisteminin temel bir unsurunu teşkil etmektedir. Modernizasyon sürecine yardımcı bir Cumhuriyet umdesi olan laiklik, hangi dinden olursa olsun, bireylerin inançları yönünde ibadetlerini teminat altına alırken, modern Türk insanının ait olma hissinden fedâkarlık etmeden, çağın gelişmelerine ayak uydurmasını sağlamıştır. Laiklik, Türk toplumunun geleneksel kültürünü korurken, aşırı ideolojik veya aşırı milliyetçi akımlara karşı koyucu bir rol oynamıştır.

Bu tür çağdaş devlet anlayışıyla mücehhez Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nin ilke ve hedefleriyle uyum sağlaması ve özdeşleşmesi bazı zor dönemlerin yarattığı sıkıntılara rağmen kolay olmuştur. Türkiye, Avrupa Konseyi'nin ilke ve hedeflerinin sadık bir savunucusu olarak, milletlerarası camiada etkinliğini arttırmakta, savunduğu çağdaş değerlerin bölgede ve dünyada daha fazla benimsenmesinde çalışmaktadır.

Bu anlayış çerçevesinde günümüzde bütün dünyayı saran demokratikleşme ve özgürleşme rüzgarlarını Türkiye ilgiyle izlemekte ve sevinçle karşılamaktadır. Özellikle Doğu Avrupa'da ortaya çıkan değişim, özgür Avrupa'nın bir parçası olan Türkiye açısından bugüne dek savunduğu çağdaş değerlerin zaferi olarak algılanmaktadır.

21. yüzyılın bir barış yüzyılı olması, Türkiye'nin en büyük ve samimi dileğidir. Türkiye 21. yüzyılda, Avrupa demokratik sahasının genişlediğini görmeyi arzu etmekte ve amaçlamaktadır. Kırk yıldır Avrupa ülkelerini aynı değerler çatısı altında toplayan Avrupa Konseyi'ni geleceğe yönelik olarak da büyük görevlerin beklediği inancı Türkiye'de hakimdir. Tüm diğer Konsey üyeleri gibi Türkiye de Avrupa'nın çağdaş değerleri paylaşan Avrupalıların ortak bir çatı altında daha geniş ufukları ulaşmasını istemektedir. Günümüzde, Avrupa'nın yaşlandığını ve ilerleyen dünyanın gerisinde kalmaya mahkum olduğunu öne sürenleri haksız çıkartacak gelişmeler şahit olunmaktadır. Halihazırda Avrupa'nın tüm demokrasilerinin temsil edildiği Avrupa Konseyi, Sözleşmelerde belgelenmiş ilke ve hedeflerin belirlediği

kriterlere bihakkın uyan yeni üyelerin gelişiyle, yeni ve daha geniş bir boyut kazanacaktır. Avrupa Konseyinin bir üyesi olarak Türkiye diğer üye ülkelere elele bu misyonu gerçekleştirmeye ve bugünün Avrupalı çocuklarına ümitle, mutlulukla dolu bir gelecek armağan etmeye kararlıdır.